

Inleiding Privaatrecht

Mr. M.P.L. Adriaansen (red.)

16^e editie

Noordhoff

Inleiding Privaatrecht

Onder redactie van
Mr. M.P.L. Adriaansen

Ontwerp omslag: G2K Brand Design Agency

Omslagillustratie: Michiel Adriaansen

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13,
9700 VB Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

*De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie.
Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s),
redactie of uitgever ontfen.*

0 / 26

© 2026 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, Nederland

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining niet toegestaan.

All rights reserved. Text and data mining not permitted.

ISBN(ebook) 978-90-01-03847-2

ISBN 978-90-01-03846-5

NUR 820

Woord vooraf

Inleiding Privaatrecht is geschreven voor studenten aan het hoger beroepsonderwijs en bevat een samenhangende en systematische behandeling van het burgerlijk recht, het handelsrecht en het burgerlijk procesrecht. Deze uitgave dient ter voorbereiding op de juridische problemen die de student straks in de praktijk zal tegenkomen. Daarom wordt ruim aandacht besteed aan onderwerpen als het arbeidsrecht, het huurrecht, het ondernemingsrecht, het personen- en familierecht en het verzekeringsrecht. Vanwege het inleidende karakter van dit boek blijft het internationaal privaatrecht buiten beschouwing.

Deze zestiende editie is volledig geactualiseerd aan de hand van de huidige wet- en regelgeving en jurisprudentie. In de hoofdstukken zijn voorbeelden en schema's opgenomen als hulpmiddel bij de bestudering van de stof. Met behulp van de vragen en de casus aan het einde van ieder hoofdstuk kan de student de opgedane kennis zelf toetsen. Deze vragen en casus zijn, anders dan bij eerdere edities, opgenomen in de online leeromgeving bij dit boek: **studiemeister.noordhoff.nl**. De antwoorden zijn eveneens in deze online omgeving te vinden, net als een begrippentrainer. Noordhoff slaat hiermee een nieuwe weg in voor al haar uitgaven in het juridische domein.

Met ingang van deze editie neemt ondergetekende als redacteur van dit boek het stokje over van prof. mr. dr. C. Phillips. Uitgever, redacteur en auteurs zijn haar bijzonder erkentelijk voor de grote inzet, betrokkenheid en zorgvuldigheid waarmee zij haar rol als redacteur en auteur vervuld heeft. Daarnaast spreken wij, voor hun waardevolle en langdurige inhoudelijke bijdragen, onze grote dank uit aan de auteurs die met ingang van deze editie niet langer bij deze uitgave betrokken zijn. In alfabetische volgorde zijn dit: prof. mr. Jac. Hijma, mr. R.R.M. de Moor, mr. E.B. Rank-Berenschot en prof. mr. B.E. Reinhartz†.

September 2025
Michiel Adriaansen

Verkorte inhoudsopgave

- 1 Inleiding in het recht (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 2 Rechtshandeling en overeenkomst (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 3 Vertegenwoordiging (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 4 Overdracht (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 5 Pand, hypotheek, voorrechten en retentierecht (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 6 Eigendom en beperkte rechten (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 7 De verbintenis in het algemeen (mr. M.M. Olthof)
- 8 Nakoming en niet-nakoming (mr. M.M. Olthof)
- 9 Onrechtmatige en rechtmatige daden (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 10 Schadevergoeding (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 11 Koop en ruil (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 12 Huur en pacht (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 13 Arbeidsovereenkomst (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 14 Verzekeringsrecht (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 15 Ondernemingsrecht (mr. V.A.E.M. Meijers)
- 16 Personenvennootschappen (mr. V.A.E.M. Meijers)
- 17 Rechtspersonen (mr. V.A.E.M. Meijers)
- 18 Vereniging en stichting (mr. V.A.E.M. Meijers)
- 19 Naamloze vennootschap en besloten vennootschap (mr. V.A.E.M. Meijers)
- 20 Personen- en familierecht (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 21 Erfrecht (mr. M.P.L. Adriaansen)
- 22 Insolventierecht (mr. Th.A. Pouw)
- 23 Burgerlijk procesrecht (mr. M.P.L. Adriaansen)

Inhoud

1	Inleiding in het recht	11
1.1	Rechtsregels	12
1.2	Rechtsbronnen	16
1.3	Burgerlijk Wetboek	21
2	Rechtshandeling en overeenkomst	27
2.1	De rechtshandeling	28
2.2	Tot stand komen van rechtshandelingen	31
2.3	De nietige en de vernietigbare rechtshandeling	42
2.4	De rechtshandeling en derden	49
2.5	De overeenkomst	50
2.6	Tot stand komen van overeenkomsten	52
2.7	Uitleg en rechtsgevolgen van overeenkomsten	65
2.8	Precontractuele verhoudingen	68
3	Vertegenwoordiging	73
3.1	Partijen vertegenwoordiging	74
3.2	Middellijke en onmiddellijke vertegenwoordiging	74
3.3	Volmacht	77
3.4	Vertegenwoordiging en bijzondere overeenkomsten	84
4	Overdracht	89
4.1	Goederen en overdracht	90
4.2	Vereisten voor een geldige overdracht	93
4.3	Derdenbescherming bij verkrijging van goederen	107
5	Pand, hypotheek, voorrechten en retentierecht	117
5.1	Verhaalsrecht	118
5.2	Pand en hypotheek: algemeen	120
5.3	Pand	123
5.4	Hypotheek	135
5.5	Voorrechten	143
5.6	Retentierecht	145
6	Eigendom en beperkte rechten	151
6.1	Wat is eigendom?	152
6.2	Beperkingen die aan het recht van eigendom kunnen worden gesteld	153

6.3	Kwalitatieve rechten	154
6.4	Kwalitatieve verplichtingen	154
6.5	Erfdienstbaarheid	156
6.6	Erfpacht	157
6.7	Opstal	159
6.8	Vruchtgebruik	160
6.9	Appartementsrecht	164
7	De verbintenis in het algemeen	167
7.1	De verbintenis	168
7.2	Bronnen van verbintenissen	170
7.3	Redelijkheid en billijkheid	172
8	Nakoming en niet-nakoming	177
8.1	Rechten van de schuldeiser: overzicht	178
8.2	Nakoming van verbintenissen	179
8.3	Opschorting van de nakoming	180
8.4	Recht op schadevergoeding	187
8.5	Niet-toerekenbaarheid van de tekortkoming	197
8.6	Recht op ontbinding	205
9	Onrechtmatige en rechtmatige daden	215
9.1	Verbintenissen op grond van de wet	216
9.2	Aansprakelijkheid voor eigen onrechtmatige daad	216
9.3	Aansprakelijkheid voor personen en zaken	226
9.4	Productaansprakelijkheid	239
9.5	Rechtmatige daden	245
10	Schadevergoeding	255
10.1	Wettelijke verplichtingen tot schadevergoeding	256
10.2	Soorten van schade	256
10.3	Vorm van de schadevergoeding	260
10.4	Causaal verband en toerekening naar redelijkheid	261
10.5	Eigen schuld en medeschuld	265
10.6	Voordeelstoerekening	268
10.7	Overlijdensschade	269
10.8	Rechterlijke matiging van de schadevergoeding	269
11	Koop en ruil	273
11.1	Wettelijke regeling	274
11.2	Belangrijke begrippen	275
11.3	Onderscheid koop-consumentenkoop	278
11.4	Verplichtingen van de verkoper	282
11.5	Niet-nakoming door de verkoper	288
11.6	Verplichtingen van de (consument)koper	297

11.7	Niet-nakoming door de (consument)koper	298
11.8	Bijzondere beschermingsbepalingen voor de (consument)koper	300
11.9	Koop op afbetaling en huurkoop	308
12	Huur en pacht	313
12.1	Kenmerken van de huurovereenkomst	314
12.2	Belang van de kwalificatie 'huur'	316
12.3	Huur en verhuur van woonruimte	325
12.4	Huur en verhuur van art. 7:290-bedrijfsruimte	335
12.5	Huur en verhuur van art. 7:230a-bedrijfsruimte	342
12.6	Pachtovereenkomst	343
13	Arbeidsovereenkomst	349
13.1	Arbeid in verschillende gedaanten	350
13.2	Elementen van de arbeidsovereenkomst	351
13.3	Bijzondere arbeidsovereenkomsten	354
13.4	Tot stand komen van de arbeidsovereenkomst	356
13.5	Verplichtingen van de werkgever	361
13.6	Verplichtingen van de werknemer	365
13.7	Einde van de arbeidsovereenkomst	366
13.8	Aanneming van werk	380
13.9	Overeenkomst van opdracht	381
14	Verzekeringsrecht	385
14.1	De verzekeringsovereenkomst	386
14.2	Schadeverzekering	389
14.3	Levensverzekering	420
15	Ondernemingsrecht	423
15.1	Soorten privaatrechtelijke rechtsvormen	424
15.2	Begripsbepaling	425
15.3	Handelsregister en UBO-register	429
15.4	Buitenlandse rechtsvormen	430
16	Personenvennootschappen	433
16.1	Wat zijn personenvennootschappen?	434
16.2	Maatschap	435
16.3	Vennootschap onder firma	443
16.4	Commanditaire vennootschap	445
16.5	Samenvatting vertegenwoordiging en aansprakelijkheid	449
17	Rechtspersonen	453
17.1	Wat zijn rechtspersonen?	454
17.2	Hoe functioneren rechtspersonen?	456

- 17.3 Besluiten van de rechtspersoon 457
- 17.4 Doel en doeloverschrijding 459
- 17.5 Jaarrekeningenrecht en boekhoudplicht 459
- 17.6 Omzetting van rechtspersonen 460
- 17.7 Juridische fusie en splitsing 461

18 Vereniging en stichting 463

- 18.1 Verenigingen 464
- 18.2 Stichtingen 469

19 Naamloze vennootschap en besloten vennootschap 473

- 19.1 Begripsbepaling 474
- 19.2 Soorten naamloze en besloten vennootschappen 477
- 19.3 Kapitaal 479
- 19.4 Aandelen 482
- 19.5 Oprichting van de nv en de bv 485
- 19.6 Organen van de nv/bv 489
- 19.7 Vertegenwoordiging 493
- 19.8 Structuurvennootschap 494
- 19.9 Ontbinding en vereffening 496

20 Personen- en familierecht 499

- 20.1 Wat houdt personen- en familierecht in? 500
- 20.2 Persoon 500
- 20.3 Het recht op naam 501
- 20.4 Woonplaats 502
- 20.5 Burgerlijke stand 503
- 20.6 Afstamming 504
- 20.7 Adoptie 509
- 20.8 Minderjarigheid 511
- 20.9 Het gezag over minderjarigen 513
- 20.10 Omgangs- en informatierecht 516
- 20.11 Voogdij 517
- 20.12 Curatele 519
- 20.13 Onderbewindstelling ter bescherming van meerderjarigen 521
- 20.14 Mentorschap ten behoeve van meerderjarigen 524
- 20.15 Huwelijk 525
- 20.16 Geregistreerd partnerschap 526
- 20.17 Huwelijksvermogensrecht 528
- 20.18 Echtscheiding 540
- 20.19 Scheiding van tafel en bed 542
- 20.20 Levensonderhoud 543

21 Erfrecht 545

- 21.1 Wat is erfrecht? 546
- 21.2 Erfrecht bij versterf 546
- 21.3 Het testamentaire erfrecht 550
- 21.4 Erfstellingen en legaten 552
- 21.5 De legitieme portie 553
- 21.6 Aanvaarden en verwerpen van nalatenschappen 555
- 21.7 Ongehuwd samenwonenden 556
- 21.8 Boedelverdeling 557

22 Insolventierecht 561

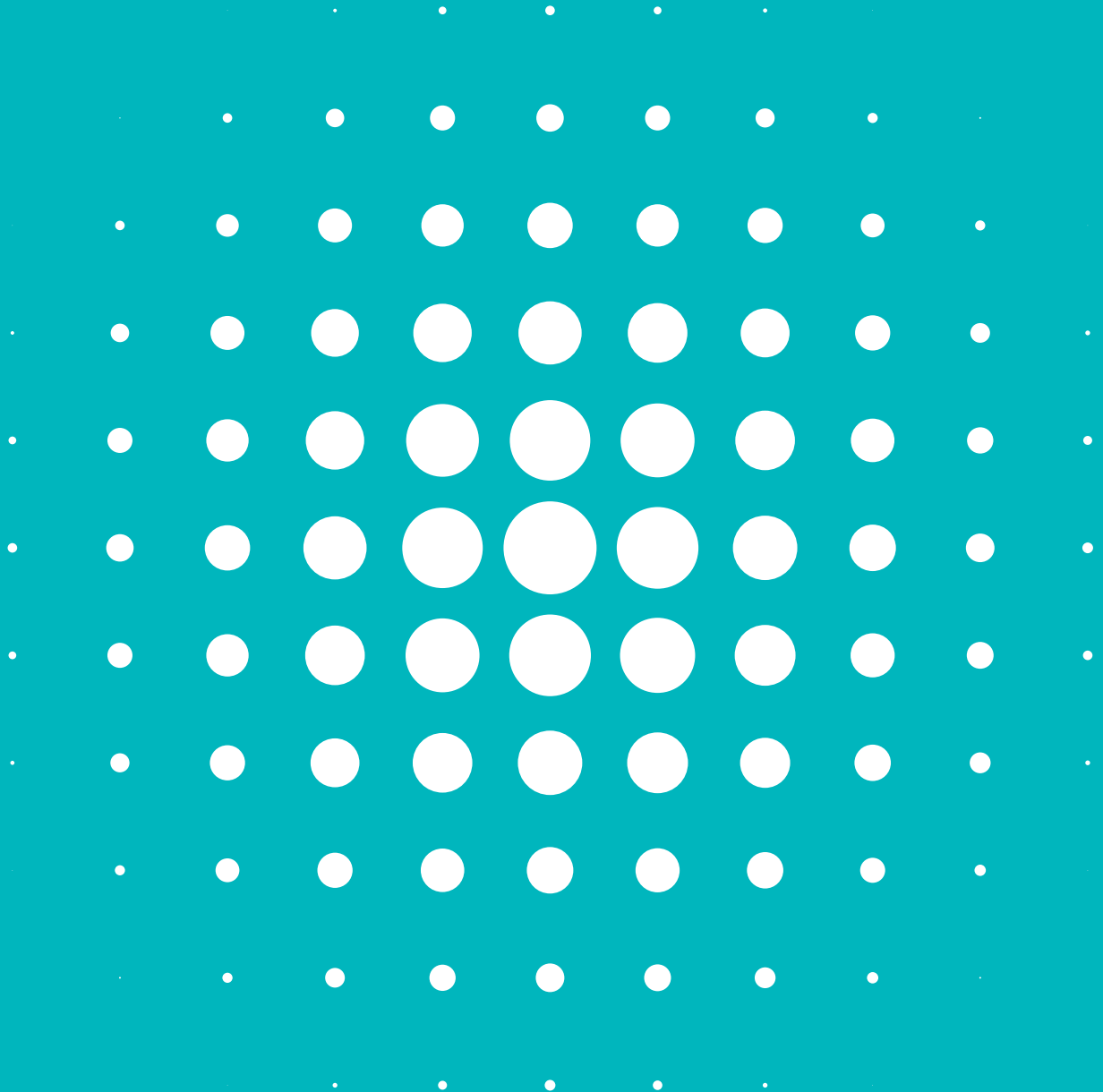
- 22.1 Faillissement 562
- 22.2 Gang van zaken bij de faillietverklaring 563
- 22.3 Omvang van de failliete boedel 565
- 22.4 Invloed van het faillissement op de rechtspositie van de schuldenaar 566
- 22.5 Actio pauliana 570
- 22.6 Invloed van het faillissement op de positie van de schuldeisers 570
- 22.7 Opheffing van het faillissement 573
- 22.8 Vereenvoudigde afwikkeling 574
- 22.9 Verificatie van de vorderingen 574
- 22.10 Het akkoord 575
- 22.11 De uitdeling 576
- 22.12 Surseance van betaling 576
- 22.13 Schuldsanering natuurlijke personen 579
- 22.14 De pre-pack 584
- 22.15 De Wet homologatie van een onderhands akkoord ter voorkoming van faillissement (WHOA) 585
- 22.16 De Europese Insolventieverordening 587

23 Burgerlijk procesrecht 591

- 23.1 Burgerlijk procesrecht, een inleiding 592
- 23.2 Gang van zaken bij de gewone civiele procedure 601
- 23.3 Enkele bijzondere procedures 609
- 23.4 Executie- en beslagrecht 612

Lijst van afkortingen 618

Register 621

Inleiding in het recht

Voordat je van start gaat met het bestuderen van specifieke juridische onderwerpen is het van belang op de hoogte te zijn van een aantal algemene grondbeginselen. Daarom behandelt dit hoofdstuk de grondbeginselen van het recht. In de eerste plaats is het natuurlijk belangrijk te weten wat een rechtsregel is. Daarmee beginnen we dit hoofdstuk. Vervolgens bespreken we waar rechtsregels uit kunnen ontstaan, de zogenoemde rechtsbronnen. Tot slot behandelen we de indeling en de systematiek van het Burgerlijk Wetboek.

1

- 1.1 Rechtsregels 12
- 1.2 Rechtsbronnen 16
- 1.3 Burgerlijk Wetboek 21

1.1 Rechtsregels

Rechtsregel

In ons dagelijks leven hebben we te maken met allerlei regels die gaan over onze onderlinge verhoudingen en onze relatie met de overheid. Niet al die regels zijn rechtsregels. Regels zijn rechtsregels als zij als zodanig worden erkend en door rechters en andere autoriteiten worden toegepast en afgedwongen. Rechtsregels zijn juridisch relevant en rechtens afdwingbaar. Al die rechtsregels in Nederland vormen samen het (Nederlandse) recht.

Rechtsregels onderscheiden we in:

- publiekrecht en privaatrecht;
- objectief recht en subjectief recht;
- (semi-)dwingend en aanvullend recht;
- materieel recht en formeel recht.

1.1.1 Publiekrecht en privaatrecht

Het Nederlandse recht bestaat uit twee grote rechtsgebieden: het publiekrecht en het privaatrecht. Tot het publiekrecht rekenen we het staatsrecht, het bestuursrecht, het belastingrecht en het strafrecht. Het privaatrecht, ook wel het burgerlijk recht genoemd, omvat het personen- en familierecht, het vermogensrecht en het ondernemingsrecht. Of een situatie onder het publiekrecht of onder het privaatrecht valt, heeft te maken met de relaties die de overheid en burgers met elkaar of onderling hebben, bijvoorbeeld de provincie ten opzichte van de gemeente of de ene burger ten opzichte van de andere burger.

Publiekrecht

Het *publiekrecht* regelt de verhouding tussen overheid en burger en de organisatie van de verschillende overheidsorganen. Zo heeft bijvoorbeeld de Participatiewet (Pw) betrekking op de relatie tussen overheid en burger als die burger een bijstandsuitkering nodig heeft. In bijvoorbeeld de Provinciewet en de Gemeentewet wordt de organisatie van de provincies en gemeenten geregeld.

VOORBEELD | Publiekrecht

José Rodrigo vraagt een omgevingsvergunning aan bij de gemeente om een dakkapel op zijn huis te plaatsen. Als de vergunning door de gemeente wordt geweigerd, kan hij bezwaar maken en eventueel in beroep gaan bij de bestuursrechter.

In het voorbeeld zien we een burger die een vergunning aanvraagt bij een gemeente, die hierin – eenzijdig – als overheid een besluit neemt. Dit is daarmee een voorbeeld van het publiekrecht.

Privaatrecht

Het *privaatrecht* geeft regels die de onderlinge verhoudingen tussen personen betreffen, zoals 'wie iets koopt, moet daarvoor een koopprijs betalen', 'echtgenoten zijn verplicht elkaar het nodige te verschaffen' of 'bestuurders van de besloten vennootschap worden benoemd door de algemene vergadering'. Aan de regels van het privaatrecht kun je rechten ontleen die je tegenover iemand anders kunt handhaven.

VOORBEELD | Privaatrecht

Julian en Than sluiten een koopovereenkomst voor de verkoop van een tweedehands auto. Julian betaalt de afgesproken prijs en Than levert de auto aan hem. Als de auto gebreken vertoont die door Than niet waren vermeld, kan Julian hem aanspreken op grond van non-conformiteit volgens het Burgerlijk Wetboek.

De wettelijke bepalingen in het Burgerlijk Wetboek (BW) vallen onder het privaatrecht. Die bepalingen regelen de situatie waarin Julian en Than zich als burger onderling bevinden. Overigens kan ook de overheid privaatrechtelijk handelen. We zien dit in het volgende voorbeeld.

VOORBEELD | Overheid

De gemeente Mook en Middelaar besluit een stuk grond te verkopen aan een projectontwikkelaar voor de bouw van woningen. De verkoop wordt vastgelegd in een koopovereenkomst, waarbij de gemeente als verkoper optreedt.

In deze laatste situatie handelt de gemeente als privaatrechtelijke partij, vergelijkbaar met een burger die een stuk grond verkoopt.

1.1.2 Objectief en subjectief recht

Objectief recht

Een tweede onderscheid is dat tussen objectief en subjectief recht. Het *objectieve recht* is het geheel van geldende rechtsregels in Nederland. Zo staat bijvoorbeeld in art. 7:610 BW dat een werknemer recht heeft op loon voor de arbeid die diegene heeft verricht, en op grond van art. 7:26 BW heeft een koper de verplichting de koopsom te betalen.

VOORBEELD | Loon

Marianne heeft een maand gewerkt voor een supermarkt in haar woonwijk. De betaling van haar loon is nog niet gebeurd.

Subjectief recht

Als iemand een maand als werknemer heeft gewerkt bij een supermarkt en zegt: 'Ik heb recht op betaling van een maandsalaris', dan heeft diegene het over een recht van zichzelf. Dat noemen we een *subjectief recht*. De vakantiehulp heeft dat recht omdat de rechtsregels (het objectief recht)

Rechtsobject

aangeven dat een werknemer die arbeid verricht, recht heeft op loon. Het objectief recht is dus 'het' recht, zoals het recht op loon of op de koopsom. Het is een subjectief recht als gesproken wordt over 'mijn' recht, bijvoorbeeld mijn recht op loon of mijn recht op de koopsom. Het loon of de koopsom vormt de inhoud van het recht, oftewel het *rechtsobject*.

1.1.3 (Semi-)dwingend en aanvullend recht

Dwingend recht

Rechtsregels kunnen dwingend van aard zijn, maar ook aanvullend of regelend. Dat is een derde onderscheid. *Dwingend recht* betekent dat niet van de rechtsregel mag worden afgeweken. De sanctie op overtreding van een regel van dwingend recht is nietigheid van die (rechts)handeling.

Aanvullend recht

Dat betekent dat de handeling juridisch niet geldig is. *Aanvullend recht* is slechts van toepassing voor zover partijen zelf niets hebben afgesproken. We noemen het ook wel regelend recht.

In het privaatrecht komen zowel regels van dwingend recht als regels van aanvullend (of regelend) recht voor. We geven daarvan een voorbeeld.

VOORBEELD | Schriftelijk

Een makelaar verkoopt een woning aan een particulier zonder schriftelijke koopovereenkomst. De koper vraagt zich af of deze overeenkomst geldig is.

In art. 7:2 BW staat dat een overeenkomst als in het voorbeeld (de verkoop van een woning) schriftelijk moet worden aangegaan indien de koper een natuurlijk persoon is die niet handelt in de uitoefening van een beroep of bedrijf. Als de overeenkomst niet schriftelijk wordt aangegaan, dan is die overeenkomst niet geldig.

Het overeenkomstenrecht van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek bevat hoofdzakelijk aanvullend recht. Partijen kunnen zelf bepalen wat de inhoud van hun overeenkomst is. Als partijen dit niet doen, dan zijn volgens art. 6:248 BW de betreffende bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek van toepassing. Als bijvoorbeeld een koper en een verkoper niet afspreken wie de kosten van het afhalen van een aankoop voor zijn rekening neemt, dan vult de wet die overeenkomst aan. De koper moet die dan betalen volgens art. 7:12 lid 2 BW. Partijen mogen hiervan contractueel afwijken.

Driekwart-
dwingend recht

In het arbeidsrecht zijn ook regels van driekwartdwingende en semidwingende aard opgenomen. *Driekwartdwingend recht* maakt het voor werkgever en werknemer mogelijk om bij collectieve arbeidsovereenkomst af te wijken van een wettelijke bepaling. *Semidwingend recht* biedt de mogelijkheid dat de werkgever en de

Semidwingend
recht

individuele werknemer samen schriftelijk kunnen afwijken van de wettelijke bepaling. In art. 7:672 BW zijn beide soorten bepalingen terug te vinden. Het artikel gaat over de opzegtermijnen die de werkgever en de werknemer in acht moeten nemen bij het opzeggen van de arbeidsovereenkomst. Deze wettelijke termijnen kunnen worden verkort door een collectieve arbeidsovereenkomst (driekwartdwingend recht). Verlenging van die termijnen is mogelijk als de werkgever en de werknemer dit gezamenlijk schriftelijk bepalen (semidwingend recht).

1.1.4 Materieel en formeel recht

Materieel recht

Een vierde onderscheid dat we kunnen aanbrengen is dat tussen materieel en formeel recht. *Materieel recht* gaat over de inhoud van rechtsregels. Het materieel recht bevat rechten en plichten, geboden en verboden. Het materieel privaatrecht bepaalt bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een eigendomsrecht of wanneer een overeenkomst tot stand komt. Zo is in art. 6:217 BW te lezen dat een overeenkomst ontstaat als er een aanbod is van de ene partij en een aanvaarding daarvan door de andere partij. Het materieel privaatrecht staat onder andere in het Burgerlijk Wetboek. Het materieel strafrecht bepaalt bijvoorbeeld wanneer er sprake is van diefstal of verduistering. Dergelijke verbodsbepalingen zijn te vinden in het Wetboek van Strafrecht (WvS), zoals de bepaling over diefstal (in art. 310 WvS):

‘Hij die enig goed dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort wegneemt, met het oogmerk om het zich wederrechtelijk toe te eigenen, wordt, als schuldig aan diefstal, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vierde categorie.’

Formeel recht Procesrecht

Regels van *formeel recht* geven aan hoe de regels van het materieel recht worden gehandhaafd. Het formeel recht is het *procesrecht*. Het privaatrechtelijk procesrecht is geregeld in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv). Het strafprocesrecht is opgenomen in het Wetboek van Strafvordering (Sv). In die twee wetboeken vind je bijvoorbeeld hoe procedures bij de rechter worden gevoerd.

VOORBEELD | Materieel en formeel recht

Niels rijdt met zijn fiets op de openbare weg. Een automobilist die hem voorrang moet verlenen, ziet hem over het hoofd. Niels wordt aangereden. Met hem loopt het goed af, maar zijn fiets is onherstelbaar beschadigd. Hij wil de door hem geleden schade vergoed krijgen. De automobilist werkt echter niet mee.

Als Niels schade heeft geleden en een schadevergoeding wenst, dan is er sprake van een materieel recht. Hij ontleent aan het materiële recht zijn subjectief recht op een schadevergoeding. Als de wederpartij niet meewerkt, dan kan Niels een civiele procedure starten bij de rechtbank. Bij welke rechter hij moet zijn en hoe hij deze procedure met een dagvaarding moet starten, zijn regels van formeel recht.

1.2 Rechtsbronnen

Rechtsbron

Rechtsregels ontstaan uit *rechtsbronnen*. Deze bronnen vind je in:

- wetten;
- verdragen;
- jurisprudentie;
- gewoonterecht.

Deze vier rechtsbronnen behandelen we in de volgende vier subparagrafen. In de laatste subparagraaf gaan we in op de begrippen ongeschreven en geschreven recht.

1.2.1 Wetten

Rechtsregels die in wetten staan, kunnen we op twee manieren onderscheiden:

- 1 naar de inhoud;
- 2 naar de manier van totstandkoming.

Ad 1 Rechtsregels onderscheiden naar inhoud

Wet in materiële zin

Wettelijke regels die iedereen in Nederland moet nakomen (die voor iedereen verbindend zijn) zijn regels van materieel recht. Zo'n wet is een *wet in materiële zin*. Wetten in materiële zin kunnen door verschillende overheidsorganen worden gemaakt, zoals door de regering en de Staten-Generaal (het parlement, de Tweede Kamer en de Eerste Kamer) gezamenlijk, door de regering alleen, door een bepaalde minister, door een provincie of door een gemeente. Deze wetten hebben allemaal als kenmerk dat zij algemeen verbindende voorschriften bevatten. Het zijn algemene, abstracte, burgers bindende rechtsregels.

Ad 2 Rechtsregels onderscheiden naar de manier van totstandkoming

Wet in formele zin

Naast het begrip wetten in materiële zin kennen we het begrip wetten in formele zin. We noemen ze ook formele wetten. Bij wetten in formele zin gaat het niet over de inhoud van de rechtsregel, maar over de vraag wie de wet heeft gemaakt. Een wet is alleen een *wet in formele zin* als deze tot stand is gekomen door samenwerking van regering en Staten-Generaal.

Dit is vastgelegd in de Grondwet (art. 81 Gw). Als een wet door een ander overheidsorgaan is gemaakt, dan is er geen sprake van een wet in formele zin.

Omdat het onderscheid ziet op de inhoud (wet in *materiële* zin) en op de wijze van totstandkoming (wet in *formele* zin) zijn verschillende combinaties mogelijk. De meeste wetten in formele zin zijn ook wetten in materiële zin en bevatten dus voor iedereen verbindende voorschriften. Voorbeelden zijn het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Koophandel en de Wet op de ondernemingsraden.

Een voorbeeld van een wet die alleen een wet in formele zin is en niet een wet in materiële zin, is de wet waarin toestemming werd verleend aan (destijds) prins Willem-Alexander om een huwelijk aan te gaan met Máxima Zorreguieta. Prins Willem-Alexander had die toestemming nodig omdat hij troonopvolger was en wilde blijven. De regering dient dergelijke wetsvoorstellen in; de Staten-Generaal beslist over het verlenen van toestemming voor het huwelijk van troonopvolgers. De wet ten behoeve van Willem-Alexander werd op 3 juli 2001 aangenomen door de regering en de Staten-Generaal gezamenlijk. Deze wet is een wet in formele zin en niet in materiële zin, omdat de wet slechts van toepassing was op de toenmalige kroonprins.

Voorschriften van andere overheidsorganen dan regering en Staten-Generaal gezamenlijk zijn nooit wetten in formele zin. Zij kunnen inhoudelijk wel voor iedereen verbindende rechtsregels bevatten. We spreken dan niet langer van ‘wetten’, maar van bijvoorbeeld een algemene maatregel van bestuur (AMvB) of van een reglement, zoals het Reglement verkeersregels en verkeerstekens. Komen de voorschriften van ministers, provincies of gemeenten, dan noemen we ze ministeriële regelingen of verordeningen. Een voorbeeld is de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) van een gemeente. Dergelijke verordeningen kunnen over diverse onderwerpen gaan; denk aan de openingstijden van winkels en (culturele) evenementen. Gemeenten kunnen bijvoorbeeld via een verordening een uitzondering op de Winkeltijdenwet mogelijk maken.

VOORBEELD | Culturele evenementen

In art. 3 lid 1 van de Verordening van de gemeenteraad van de gemeente Breda houdende regels omtrent winkeltijden (Verordening Winkeltijden Breda 2018) is de volgende vrijstelling op zon- en feestdagen ten behoeve van culturele evenementen opgenomen:

‘De in artikel 2, eerste lid, van de Winkeltijdenwet vervatte verboden, voor zover deze betrekking hebben op de zondag en de feestdagen, gelden niet ten aanzien van gebouwen, waar voorstellingen, uitvoeringen of evenementen van

culturele aard plaatsvinden en waar uitsluitend of hoofdzakelijk goederen die rechtstreeks verband houden met aldaar te houden voorstellingen, uitvoeringen en evenementen plegen te worden verkocht, vanaf een uur voor de aanvang van de voorstelling, de uitvoering of het evenement tot een uur na afloop daarvan.'

De in het voorbeeld opgenomen verordening is een wet in materiële zin, maar niet in formele zin. De verordening is namelijk niet afkomstig van de formele wetgever, maar van een gemeente. Inhoudelijk betreft het wel een wet in materiële zin, omdat de verordening voor eenieder binnen die gemeente verbindende regels bevat.

Beschikking

Tot slot zijn er zogenoemde beschikkingen. Een beschikking geldt slechts in een enkel geval. Ze is geen wet in materiële zin en ook geen wet in formele zin. Vergunningen en belastingaanslagen zijn daarvan voorbeelden.

Rangorde

Er is een *rangorde* binnen de diverse wettelijke regelingen die als volgt wordt bepaald.

- 1 *Hogere regelingen gaan vóór lagere regelingen.*
Bovenaan staat de wet in formele zin, dan de AMvB en daarna volgen de ministeriële regeling, de provinciale verordening en de gemeentelijke verordening. De APV van gemeente Delft die gaat over de plaatsing van verkeersborden mag dus niet strijdig zijn met het hogere Reglement verkeersregels en verkeerstekens.
- 2 *Jongere regelingen gaan vóór oudere regelingen.*
De bepalingen in het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 gaan voor op een eerder reglement.
- 3 *Regelingen die voor een bijzonder geval gegeven zijn, gaan vóór de algemene bepalingen.*
De bijzondere regeling van nakoming van verbintenissen uit de koopovereenkomst uit Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek gaat vóór de algemene regeling van de nakoming uit Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek.

In sommige situaties is het mogelijk dat de tweede en de derde regel worden omgedraaid. Op die manier kunnen meer bijzondere, maar oudere regels nog blijven voorgaan op algemenere, maar nieuwere regels.

1.2.2 Verdrag

Verdragen

Naast het Nederlandse nationale recht heeft Nederland te maken met internationale regelingen. Dat kunnen verdragen zijn die tussen verschillende staten worden gesloten. *Verdragen* zijn overeenkomsten tussen twee of meer landen. Als deze verdragen rechtsregels bevatten, zijn zij net als de nationale wet rechtsbron. Er ontstaat gebondenheid aan deze

verdragen nadat de Staten-Generaal goedkeuring heeft verleend (art. 91 Gw). De wet bepaalt de gevallen waarin geen goedkeuring is vereist.

Rechtstreekse
werking

Nederland heeft zich aangesloten bij internationale organisaties zoals de Verenigde Naties, de NAVO en de Europese Unie (EU). Volgens art. 93 Gw kunnen bepalingen van internationale organisaties algemeen verbindend zijn in Nederland. Die bepalingen moeten dan naar inhoud iedereen kunnen verbinden. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de verordeningen van de EU. Bepalingen van internationale verdragen die *rechtstreekse werking* hebben, noemen we *self-executing* bepalingen.

De Europese Unie vaardigt ook richtlijnen uit. In zo'n richtlijn is een bepaald doel opgenomen dat alle lidstaten moeten realiseren in hun land. De lidstaten mogen dan zelf bepalen hoe ze de richtlijn opnemen in hun nationale wetgeving. Zo zijn er bijvoorbeeld richtlijnen uitgevaardigd op het gebied van het vennootschapsrecht over het opstellen van jaarrekeningen (art. 360 e.v. Boek 2 BW) en de juridische fusie van ondernemingen (art. 308 e.v. Boek 2 BW). Deze richtlijnen hebben tot gevolg dat Nederland zijn wetgeving moet aanpassen of aanvullen. Dat is bijvoorbeeld gebeurd door het invoegen van de hiervoor vermelde artikelen in Boek 2 BW.

1.2.3 Jurisprudentie

Jurisprudentie

Onder *jurisprudentie* of rechtspraak verstaan we het geheel van rechterlijke uitspraken. Rechters zijn bevoegd om over geschillen met betrekking tot burgerlijke rechten en schuldvorderingen te beslissen en strafbare feiten te berechten (art. 112 en art. 113 Gw). Rechters zijn daarin onafhankelijk. Dat wil zeggen dat iedere rechter bevoegd is volgens eigen inzicht binnen de grenzen van de wet recht te spreken.

Rechters zullen zich meestal (met het oog op de rechtszekerheid en de rechtsgelijkheid) richten naar de uitspraken die andere rechters in soortgelijke zaken hebben gedaan. Zij richten zich vooral naar de uitspraken van het hoogste rechtscollege van ons land, de Hoge Raad. Door hun uitspraken maken rechters in feite nieuwe rechtsregels naast de wet, hoewel zij geen wetgevende bevoegdheid hebben. Een rechter moet rechtspreken, ook in die gevallen waarvoor geen wettelijke regel is of waarvoor de betreffende regel onvolledig of onduidelijk is (art. 13 Wet algemene bepalingen). Deze rechterlijke uitspraak geldt dan als rechtsregel. Advocaten maken bij het procesvoeren gebruik van verschillende wetten, maar ook van jurisprudentie. In hun stukken die bestemd zijn voor de rechter verwijzen zij naar bepaalde rechterlijke uitspraken in soortgelijke gevallen. Zij willen zo de rechter overtuigen van hun gelijk.

De rechter kan bij de besluitvorming gebruikmaken van zogenoemde *interpretatiemethoden* om regels in een concreet geval te kunnen uitleggen en zo tot een oordeel te komen. Voorbeelden van interpretatiemethoden zijn de rechts- en wetshistorische interpretatie, de grammaticale interpretatie en de teleologische interpretatie. Bij die laatste maakt een rechter gebruik van de bedoeling van de wetgever. Bij de rechts- en wetshistorische methode maakt de rechter gebruik van de geschiedenis van het recht respectievelijk de wet. Bij de grammaticale methode interpreteert de rechter de betekenis van een begrip (het woord) aan de hand van het normale taalgebruik.

Rechters gebruiken ook *redeneertechnieken*. We kennen de redenering *a contrario* en de redenering naar *analogie*. Bij de redenering *a contrario* komt een rechter op grond van verschillen met een ander geval tot een andere uitkomst. Bij de redenering naar analogie daarentegen oordeelt de rechter dat een niet geregeld geval lijkt op een geval waarin een regel wel voorziet, en gebruikt dan die laatste regel.

1.2.4 Gewoonterecht

Gewoonterecht wordt door de mensen zelf ontwikkeld. Mensen ontwikkelen bepaalde gedragspatronen en daar gaan ze elkaar vervolgens aan houden. Als een gewoonte in het recht een rol wil gaan spelen, dan moet ze aan twee voorwaarden voldoen. In de eerste plaats moet ze gedurende lange tijd in een bepaalde kring zijn gevolgd. In de tweede plaats moet door dat gebruik gedurende lange tijd de overtuiging zijn ontstaan dat mensen zich overeenkomstig deze regel moeten gedragen. Als dat laatste gebeurt, dan is de gewoonterechtelijke regel een rechtsregel geworden. Doordat de rechter vervolgens de regel van gewoonterecht in de rechtspraak gaat gebruiken, wordt deze als rechtsregel geformuleerd en erkend.

De gewoonte komt ook in de wet voor. Zo noemt art. 6:248 BW de gewoonte als een van de factoren die de inhoud van een overeenkomst kunnen bepalen. Art. 7:618 BW bepaalt dat, als tussen de werkgever en de werknemer geen bepaald loon is afgesproken, de werknemer dan recht heeft op het loon dat voor het soort werk dat hij doet gebruikelijk is op het tijdstip waarop de arbeidsovereenkomst is aangegaan.

1.2.5 Ongeschreven en geschreven recht

De wetten, de internationale regelingen en de jurisprudentie behoren tot het geschreven recht. Dat komt doordat daartoe bevoegde instanties ze hebben uitgevaardigd. De gewoonte daarentegen is ongeschreven, aangezien zij vanuit een bepaalde groep mensen is ontstaan.

Redelijkheid en
billijkheid

Er zijn nog meer regels van ongeschreven recht. Een daarvan is de zogenoemde *redelijkheid en billijkheid*. De rechter kan bijvoorbeeld de redelijkheid en billijkheid als aanvulling gebruiken bij de bepaling van de inhoud van wat partijen zijn overeengekomen. Er staat nergens beschreven wat die redelijkheid en billijkheid nu precies inhouden. De rechter gebruikt de redelijkheid en billijkheid dan als corrigerende factor.

1.3 Burgerlijk Wetboek

Een belangrijke rechtsbron is het Burgerlijk Wetboek. Het Burgerlijk Wetboek is de bron die wij – gezien de inhoud van dit boek – bij het bestuderen van de materie het meest gebruiken.

Het Burgerlijk Wetboek behandelt in tien boeken systematisch het privaatrecht:

- 1 Boek 1 Personen- en familierecht;
- 2 Boek 2 Rechtspersonen;
- 3 Boek 3 Vermogensrecht in het algemeen;
- 4 Boek 4 Erfrecht;
- 5 Boek 5 Zakelijke rechten;
- 6 Boek 6 Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht;
- 7 Boek 7 Bijzondere overeenkomsten;
- 8 Boek 7A Bijzondere overeenkomsten (vervolg);
- 9 Boek 8 Verkeersmiddelen en vervoer;
- 10 Boek 10 Internationaal privaatrecht.

De tien boeken zijn elk onderverdeeld in titels en die titels weer in afdelingen. De artikelen geven de afzonderlijke regels weer. Elk boek heeft een eigen nummering.

Boek 9 ontbreekt in de rij. De gedachte was om in Boek 9 intellectuele eigendomsrechten op te nemen, zoals het auteursrecht en het octrooirecht. Omdat deze onderwerpen inmiddels veelal in internationale verdragen zijn geregeld, is Boek 9 tot nu toe niet ingevoerd.

In de volgende subparagrafen gaan we dieper in op de inhoud van de verschillende boeken van het BW. Deze paragraaf eindigt met een uitleg over de opbouw van het BW.

1.3.1 Personen- en familierecht en rechtspersonen (Boek 1 en 2)

Rechtssubject

De Boeken 1 en 2 behandelen de *rechtssubjecten*. Er zijn twee soorten personen of rechtssubjecten: natuurlijke personen en rechtspersonen. Boek 1 BW regelt het personen- en familierecht. Boek 2 geeft regels over de rechtspersonen.

Natuurlijke
persoon

Rechtspersoon

Natuurlijke personen zijn mensen van vlees en bloed. *Rechtspersonen* zijn onder meer de naamloze en de besloten vennootschap, de vereniging, de coöperatie, de onderlinge waarborgmaatschappij en de stichting (art. 2:3 BW). Deze rechtspersonen zijn *privaatrechtelijke rechtspersonen*. Ook de Staat der Nederlanden, provincies, gemeenten en waterschappen bezitten rechtspersoonlijkheid (art. 2:1 BW). Dit zijn *publiekrechtelijke rechtspersonen*. Tot slot bezitten kerkgenootschappen eveneens rechtspersoonlijkheid (art. 2:2 BW).

Rechtsbevoegd

Rechtssubjecten zijn dragers van rechten en plichten: ze zijn *rechtsbevoegd*. Natuurlijke personen zijn volgens het recht rechtsbevoegd. Aan rechtspersonen heeft de wet rechtsbevoegdheid toegekend (art. 2:5 BW). Het feit dat natuurlijke personen en rechtspersonen rechtsbevoegd zijn, wil zeggen dat zij drager zijn van rechten en plichten en op grond daarvan een vermogen hebben. Maar als iemand een vermogen heeft, wil dat nog niet zeggen dat die persoon iets met dat vermogen kan doen. Daarvoor moet die persoon handelingsbekwaam zijn.

Handelings-
bekwaam

Handelingsbekwaam betekent volgens de wet dat een persoon in staat is rechtshandelingen te verrichten. Een voorbeeld van een rechtshandeling is het sluiten van een koopovereenkomst. Iemand die een nieuwe smartphone koopt, aanvaardt het rechtsgevolg dat daaruit voortvloeit, namelijk het moeten betalen van de koopprijs voor die mobiele telefoon. In principe is iedere natuurlijke persoon handelingsbekwaam (art. 3:32 lid 1 BW). De wet maakt echter een uitzondering voor minderjarigen (art. 1:233 e.v. BW) en meerderjarigen die om een bepaalde reden onder curatele zijn gesteld (art. 1:378 e.v. BW). Zij zijn dan *handelingsonbekwaam*.

Handelings-
onbekwaam

Handelingen van dergelijke personen kunnen worden aangetast, doordat zij nietig of vernietigbaar zijn. Rechtspersonen zijn altijd handelingsbekwaam.

HISTORIEK.NL

11 MAART 2025, GERAADPLEEGD 18 APRIL 2025

Vrouwen tot 1956 handelingsonbekwaam

Op 14 juni 1956 werd de 'Wet handelingsonbekwaamheid' afgeschaft. Getrouwde vrouwen mochten voortaan werken, een bankrekening openen en zonder toestemming van manlief op reis.

Tot begin 1957, toen de 'Wet tot opheffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw' in werking trad, moesten getrouwde vrouwen hun man om geld en toestemming vragen als ze bijvoorbeeld kleding of apparaten wilden kopen. Ook konden ze geen verzekeringen afsluiten of geld van de bank halen. Vrouwen waren 'handelingsonbekwaam', zoals dat indertijd werd genoemd. Feministen uit die tijd waren fel tegen: mannen en vrouwen hoorden gelijke rechten te hebben.

Alleen voor de dagelijkse boodschappen kreeg de vrouw huishoudgeld en de goedkeuring van de echtgenoot. Want, zo omschreef het tijdschrift Vrij Nederland in 1949: ‘...de man kan moeilijk de hele dag thuis blijven om bakker en melkboer te betalen. Hij heeft wel wat beters te doen.’ [...]

Handelings-
onbevoegd

Naast het begrip handelingsonbekwaam kennen we ook het begrip handelingsonbevoegd. *Handelingsonbevoegd* is iemand die gezien diens maatschappelijke positie misbruik van zijn positie zou kunnen maken in zaken waarbij diegene ambtshalve betrokken is. Je kunt daarbij denken aan rechters, notarissen, officieren van justitie en bepaalde ambtenaren (art. 3:43 BW). Handelingen van handelingsonbevoegden zijn nietig. Zo zijn bijvoorbeeld rechters onbevoegd om goederen te kopen waarover een rechtszaak gaande is bij hun rechtbank. De handelingsonbevoegdheid strekt zich uit tot bepaalde rechtshandelingen. De handelingsonbekwaamheid geldt ten opzichte van een persoon.

1.3.2 Vermogensrecht (Boek 3 t/m 8)

Vermogen

Zoals we hiervoor zagen, is een rechtssubject drager van rechten en plichten en kan deze op grond daarvan een vermogen hebben. Een *vermogen* is het geheel van op geld waardeerbare rechten en plichten, of anders gezegd: de bezittingen en de schulden van een bepaalde persoon. De Boeken 3 tot en met 8 behandelen het vermogensrecht.

Goed

Boek 3, met de titel *Vermogensrecht in het algemeen*, behandelt de algemene regels die van toepassing zijn op het gehele vermogensrecht. In Boek 3 zien we het woord ‘vermogensrecht’ niet meer staan, althans niet in de zin die de titel aangeeft. Boek 3 spreekt slechts over *goederen*.

Zaak

Goederen kunnen stoffelijk zijn (materieel/tastbaar) of niet. Zijn de goederen stoffelijk, dan spreekt de wet van *zaken*. Voorbeelden van zaken zijn een huis, een auto of een boek.

Vermogensrecht

Zijn de goederen niet-stoffelijk, dan spreekt de wet van *vermogensrechten*. Een vermogensrecht is een ‘recht’ op een huis of auto of op een koopsom. Sommige goederen – registergoederen genoemd – moeten in een openbaar register worden ingeschreven, andere goederen niet. Dit staat in titel 1 van Boek 3. Daarnaast behandelt Boek 3 rechtshandelingen en volmacht (titel 2 en 3), verkrijging en verlies van goederen (titel 4), rechten op goederen, zoals bezit en het houderschap, gemeenschap, vruchtgebruik, pand en hypotheek (titels 5 tot en met 9) en de wijze waarop degenen die recht hebben op die goederen – de schuldeisers – hun rechten kunnen realiseren (titel 10).

Boek 4 gaat over het erfrecht. Dit regelt wat er met iemands goederen gebeurt als iemand overlijdt. Boek 5 behandelt de rechten op zaken, zoals eigendom, erfpacht en opstal, en appartementsrechten. Boek 6 gaat over verbintenissen. Er ontstaat bijvoorbeeld een verbintenis als je iets koopt. Het gevolg daarvan is dat je de koopprijs moet betalen. Het recht van de verkoper op de koopprijs vormt samen met jouw verplichting om de koopprijs te betalen een verbintenis. In Boek 6 komt onder andere aan de orde hoe verbintenissen ontstaan (uit (on)rechtmatige daad of uit overeenkomst) en wat hun gevolgen zijn. Verder bespreekt het de nakoming en niet-nakoming van verbintenissen en het tenietgaan van verbintenissen.

Boek 7 en 7A regelen de bijzondere overeenkomsten, zoals de koopovereenkomst, de lastgeving, de arbeidsovereenkomst en de vaststellingsovereenkomst. In Boek 8 staan wettelijke bepalingen met betrekking tot het vervoer van personen en goederen, het vervoer per schip (zee- en binnenvaart), de exploitatie van schepen, ongevallen met schepen en tot slot het wegvervoer.

1.3.3 Internationaal privaatrecht (Boek 10)

Boek 10 bevat de Nederlandse regels met betrekking tot het internationaal privaatrecht. Het internationaal privaatrecht bevat regels voor het oplossen van conflicten die kunnen ontstaan tussen rechtsstelsels van verschillende landen. Dit is bijvoorbeeld aan de orde als een Nederlander trouwt met iemand die de Nederlandse nationaliteit niet bezit en de positie van de eventuele kinderen moet worden geregeld. Het kan ook van toepassing zijn wanneer een Nederlands bedrijf een contract sluit met een buitenlands bedrijf, of wanneer je als Nederlander via internet een aankoop doet in India. De regels van het Nederlandse internationaal privaatrecht zijn naast het nationaal Nederlandse recht van toepassing. Boek 10 is alleen van toepassing voor landen die geen deel uitmaken van de EU of waarmee Nederland geen internationaal verdrag heeft gesloten.

1.3.4 Opbouw van het BW

Gelaagde
structuur

Het Burgerlijk Wetboek kent een *gelaagde structuur*. Dit betekent dat eerst de algemene regels over een bepaald onderwerp aan de orde komen en vervolgens de meer bijzondere regels. Zo overkoepelen de algemene bepalingen uit Boek 3 de speciale bepalingen uit de Boeken 5, 6 en volgende. De bepalingen uit Boek 6 overkoepelen de (meer) speciale bepalingen uit de Boeken 7, 7A en 8. Zo geeft Boek 7 alleen de zeer specifieke bepalingen voor de koopovereenkomst en de arbeidsovereenkomst weer. Meer algemene bepalingen over

de overeenkomst staan in Boek 6 bij het overeenkomstenrecht. Zo is het mogelijk dat bij een koopovereenkomst of arbeidsovereenkomst bepalingen uit zowel Boek 3 als Boek 6 en Boek 7 van toepassing zijn.

Studiemeister

Ben je klaar om je nieuwe kennis toe te passen en te toetsen? Ga dan naar **studiemeister.noordhoff.nl**. Daar vind je vragen en casussen bij dit hoofdstuk, en de antwoorden op de casussen.